

За Слънчевите празници на българите

...из творчеството на големия учен и писател
академик Константин Петканов (1891-1952)



Три от българските слънчеви празници са Спасовден, Света Троица и Костадиновден. Те обикновено се падат през втората половина на май и първата половина на юни. През тези светли дни се пробужда с творческа сила душата на селянина. И другояче не може да бъде за един народ, който прекарва целия си живот върху плодната земя и под синьото небе.



Земята се е нагиздила като млада невеста.

Ниви, лозя, ливади - цялата тая благодатна и ненагледна хубост е отворила многоцветните си очи. През деня просторът догонва със зелени вълни светлите далечини и определя мощта и красотата на селското въображение.



А през нощта всичко отлита към звездите, към Млечния път... Денят и нощта са трудът и сънят на селото. Те придават на първичния живот съвършена вътрешна свобода. Всички ограничения, пречки, грижи и страдания са превъзможнати, и творческият дух, който е в основата на народните прояви, изцяло се свързва с труда, раздвижва сърцата и дава път на радостта и на поетическото въображение.

Тази радост и това въображение намират пълен израз в слънчевите празници, през които селянинът е пленник на слънцето и любовта. Както е пъстра селската градина, тъй е пъстра и селската носия. Ярки забрадки, престилки, пояси, кърпи и китки. Червеното е сред зеленото, като полски мак сред изкласила нива.

Оранжевият цвят е дъхът на зрялото жито

Оранжевият цвят е дъхът на зрялото жито, а сините забрадки и гердани са връзката с небето. Над всички багри царува белият цвят, символ на духовна чистота: копринени ризи и дълги забрадки - марами, бели вълнени грижове, памучни партеници, широки ръченици и равни поли. Това пищно богатство излиза на показ най-напред в църквата, а после на хорището. След смирената молитва иде буйната радост. И затова тези празници са и най-големите пролетни сборове в селата.



Селският сбор-панаир е една извънредно смислена битова проява. Той е изграден върху младостта, другарството, роднинството, силата, изкуството и любовта. Младостта се изявява чрез моминските смехове, провикванията на момците, свежите китки и тихите, задъхани думи. Ръцете и стъпките осветяват другарството. Дружките се хващат за ръце, ергените се събират на дружинки и всички тръгват към сборището. Роднинството е най-чистата връзка в селата. Тия, които живеят в едно село, и тия, които са пръснати по близки и далечни села, през слънчевите празници всички живи и здрави се събират, целуват си ръцете, прегръщат се, сядат на обща трапеза, пеят песни, играят хора и се губят във вечната милост на спомените.

Силата се проявява в надбягвания, игри и борби. Надбягванията стават преди обед, игрите - в най-голямата сила на слънцето, а борбите - или сутрин, или привечер. Изкуството - то е във вземата, в кройките на дрехите, в гънките на стройните поли, в трептенията на гласовете, в песните и свирните и в надиграванията. А любовта, това божествено зрънце в сърцето на човека, укротява буйните, смирява злите, сродява враждуващите, бедните и богатите...



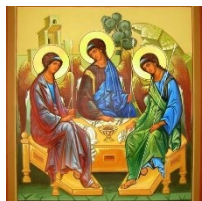
Българският селски сбор е наистина, нещо необикновено. През тези празници най-ценното не са премените, игрите и песните, а оная безгранична сърдечна връзка, която облагородява всички чеда на народа. И бедният, и богатият са еднакво гостоприемни и щедри. Тук поздравът не е една форма на учтивост, а проява на човечност, на любов и всемирно братство. Усмивката е цвят, който непрекъснато ухае и ключ за ръждясали сърца и тъмни души. Ръкостискането и целуването на ръка е израз на почит към човека. Тази почит осмисля живота, като поставя над всичко живия творец на земните и духовни блага.

Всички се наричат помежду си: дядо, баба, татко, мама, чичо, стринка, вуйчо, леля, бате, како, кум, кума, кумец, кръстник, батинайка и т.н, но никога „господин“. И винаги обръщението е сърдечно, роднинско - „ти“, а не „вий“.

Сборове на Спасовден, Света Троица и Костадиновден



Сборове на Спасовден, Света Троица и Костадиновден се празнуват от едни и същи хора, но с различни прояви на духа. На Спасовден - Възнесение Христово - селянинът е като дете, което е излязло на открито да играе под слънцето, да вика от радост и да търси в белите облаци следите на невидимото и неznайното. Зимните снегове и студените ветрове са си отишли. Земята е разкъсала веригите, разгърдила се е и е напращяла от сокове. Човешкият род е спасен от животворния лъч на слънцето, от зеления цвят на нивите.



На Света Троица - Петдесетница - младостта е пъргава и одухотворена. Играта не е само трепет на тялото, но и разцвет на духа. Песните са като белите и сиви гълъби, отлитат нагоре, огласяват просторите и падат на пращец върху нивите и цветята. Връзката, свързана на Спасовден и Света Троица, се е разширила и е пушила дълбоки корени в човешкото сърце. Любовта е освободила духа и го е насочила към бъдещето. Класовете на нивите са натежали и техният съсък напомня благодатните стъпки на Светия Дух. Зърното на пшеницата се охлебява и на единият му крайчец ще се отпечата образът на Исус Христос. И затова радостта на селянина е чиста и незлобива.



На Костадиновден тази радост става всеобща, буйна и дръзка. Зажълтелите класове, слънчевите лъчи, въздухът - земята и небето, всичко е набъбнало и е дало образ на великата мистерия на плодородието. Онова, което е било надежда и вяра, се е превърнало в благодатния свят на любовта. На Костадиновден мистичната сила на българския селянин се пробужда и той чувства връзката между видимия и невидимия свят. Огън милва земята и житата зреят. Огън разпалва сърцата и те се сближават. И чрез огъня човекът ще се свърже направо с Бога. Този, който праща слънцето да нагрива земята и тя ражда плод, за да храни човеците, огрява и сърцата на хората да се обичат, да си помагат и да дирят Бога. И те Го дирят. Също, както е казано в псалмите на Давид, са песни, игри и свирни. Това дирене е достигало своя връх само в известни селища, скътани в пазвата на тракийската планина Странджа.



Избрани и посветени мъже и жени играят върху жерава боси, без да си изгорят краката. След играта играчите, наречени нестинари, пророкуват за плодородието, годината и отношенията между хората. От земната радост се минава нагоре, на крилете на духа, и се достига до мистерията на безсмъртието. Този танцов обряд в миналото е бил по-разпространен, но сега е почти на изчезване.

Сборове на слънчевите празници не са само проява на битови особености, но и на един вътрешен нагон, който сближава човека с Бога и природата, с труда и плодородието. Тези три празника сякаш определят целия облик на месец юни - месецът, който ще грабне българския селянин и ще го хвърли сред вълните на узрелите ниви. Юни е месецът на

За Слънчевите празници на българите

жътвата. А жътвата е онзи труд, който е родил и най-хубавата песен - песента на любовта, благоденствието, юначеството и Боголюбие. Земята е едно голямо царство, в което царува всеки селянин. Той е господар и работник, поет и певец, син на свободата, рожба на любовта.

Първата жътва



Първата жътва е една свободна литургия на труда. Тя започва обикновено, преди слънцето да изгрее. Небето е синьо и чисто. Тежките класове едва се поклатят и лепнат от росата. Жътварите са дошли и са на слога на нивата. Най-отдясно застава челникът - водачът на жътварската чета. До него се нарежда жената, която ще връзва снопите, а след тях всички останали двойки. Редът се определя от силата, издръжливостта и сръчността на жътварите. Най-силният върви напред и сече постата. Преди водача - драгоманът - да ожъне първата ръкойка, всички се обръщат на изток, прекръстват се и казват: - Ела, Боже, помогни!...

След ожънването на първия сноп жената го закичва с китка и го изправя, за да хвърля плодната си сянка върху цялата българска земя. Обикновено най-стариият стопанин на нивата закъснява. Жетварите при всяко изправяне поглеждат към пътищата и го чакат. Щом се зададе, девойките лудо се надпреварват, коя по-рано да нажъне сноп и да го изправи в негова чест. Стопанинът дава парична награда на най-сръчната девойка, след това сяда под сянката на снопа, за да се сбъдне наричането – цял живот да седи под сянката на плодородието.

Песента на жътварките

Жътвата е единственият полски труд, който се върши с песен. Тя е родоначалник на българската народна поезия - на творчеството на духа. Декорът е разнообразен и прекрасен: златни ниви, необятен простор, тишина, слънце и зной. Злото е приспано,

враговете са забравени, завистта е победена - остава само любовта към труда и благодарността към Бога. Най-чистата радост и най-съвършената любов трептят из въздуха и като венец на всичко дохожда песента на жътварките. Широка гласовита песен, раздвижена от бликналите копнежи, блянове и милости на сърцето, се плиска над класовете, разбива слънчевите пръстени и кънти в нажежената броня на деня.

Жътварските песни са много, те са хиляди. Всяка нива си има своята песен, всяко сърце трепти по своему. Първенство държат любовните песни. Думите са нашепнати от съсъка на класовете, а гласът - от дъха на всички ниви. Но най-хубавата песен е „Неразделни“. Тя се пее из всички краища на българската земя. В нея се разправя живота на двама влюбени „от малки дор до големи“. Чиста любовна лирика изпъстря един бездънен епос, в който родителите, селяните, дърветата, тревите, птиците, звездите, слънцето и Бог вземат дейно участие, за да утвърдят любовта като вечна човешка същина. Така започва и свършва месец юни. Тридесет дни на благодатен труд, на връзка между човека, земята и небето."

Каля си жътва жънеше- Галина Дурмушлийска

<https://youtu.be/DmILhhlJZyE>

Слънчеви празници"

Константин Н. Петканов (1891-1952). Български писател, публицист и академик на БАН. Материалът е публикация от сп. „Изкуство и критика“, г. 5, кн. 5 и 6, май и юни, 1942 г.

За автора



Акад. Константин Петканов е роден на 12 декември 1891 в село Каваклия, Лозенградско в семейството на българския свещеник, Никола Костадинов Петканов, взело участие в черковната борба и в Илинденско-Преображенското въстание от 1903. Негов брат е Димитър Петканов. През 1907 година Константин завършва българската мъжка гимназия „Петър Берон“ в Одрин. В от 1910 до Балканската война учителства в Малко Търново, Ениджия – Лозенградско и Бунархисар, Източна Тракия.

Малко преди избухването на Балканската война (1912 – 1913) Петканов се преселва в България и учи славянска филология в Софийския университет. През 1913 постъпва като доброволец в Македоно-Одринското опълчение.

По време на Първата световна война (1915 – 1918) завършва школата за запасни подпоручици в Скопие, чийто началник е полковник Борис Дрангов, и взема участие във войната. След края ѝ (1919 – 1920) Константин Петканов учителства в Созопол, а през 1921

За Слънчевите празници на българите

се премества в Бургас. Председател е на музикалното дружество „Родни звуци“ и библиотекар в Общинската библиотека. През 1926 завършва библиотечарски курсове. От 1930 се преселва в София. През 30-те на 20 век сътрудничи на списанията „Златорог“, „Завет“, както и на „Философски преглед“, редактиран от Димитър Михалчев. Трайни следи оставя запознанството и приятелството му с Илия Бешков. Библиотекар на Българо–югославското дружество (1933 – 1934) и член на масонска ложа.

Оформление – д-р Мария Дражева